

УДК 332.025.13

Л. Я. Глубіш,

*к. е. н., доцент кафедри аграрної економіки та організації агробізнесу,
ВП НУБіП України "Бережанський агротехнічний інститут"*

СУТНІСТЬ І ЗНАЧЕННЯ КОНТРОЛЮ В ПЛАНУВАННІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Стаття присвячена розкриттю сутності та значенню контролю в плануванні діяльності підприємства. Проаналізовано різні підходи до визначення змісту контролю, встановлено характер його зв'язку із іншими функціями управління на підприємстві. На основі дослідження даних понять розроблено рекомендації щодо побудови системи контролю на підприємстві та її інтеграції у систему управління його діяльності.

This article is devoted elucidate the nature and importance of control in the planning of enterprise. Analyzed different approaches to determining the content control also established character of its relationship with other management functions in the enterprise. Based on survey data concepts developed recommendations for building control systems in the enterprise and its integration in the management of its activities.

Ключові слова: сутність, значення, контроль, функція управління, планування, ефективність господарювання.

Key words: nature, significance, control, management function, planning, the effectiveness of management.

ВСТУП

З ходом трансформаційних змін у вітчизняній економіці, орієнтованих на формування приватної власності, в основу підприємницької діяльності покладено ринкові принципи самоуправління, самозабезпечення, самофінансування, самопланування та самоконтролю.

Через те, що і запровадження реформ, і їх реалізація на практиці здійснювалась особами, які мали лише віддалене уявлення про функціонування економіки приватного типу, тому і окремо взяті господарюючі суб'єкти, і вітчизняна економіка опинилися в кризовому стані. Економічна криза супроводжується інфляційними процесами, внаслідок чого знижується купівельна спроможність громадян країни. Такі проблеми у вітчизняній економічній системі зумовлено "збоєм" у роботі її складових елементів, якими виступають господарюючі суб'єкти. У свою чергу, каменем спотикання на шляху до ефективної виробничо-господарської діяльності є відсутність ефективної системи планування та контролю за виконанням розроблених планів.

Як свідчить вітчизняний та зарубіжний досвід, за допомогою використання традиційних підходів до контролю у плануванні діяльності підприємства досягти необхідного результату неможливо. Якщо традиційний підхід до контролю при плануванні діяльності підприємства ґрунтується на концепції контролю за виконанням планів та вживанням відповідних заходів з метою уникнення відхилень від планових показників, то сучасна ситуація вимагає постановки ширшого спектра завдань, які розкривають набагато глибший зміст функції контролю.

У науковій економічній літературі протягом останніх років приділяється багато уваги плану-

ванню діяльності підприємства, ґрунтовними у цій сфері є дослідження Ясинського В.В. [5], Гайдея О.О. [5], Швайки Л.А. [4], Станчевського В.К. [3], Ільчука М.М. [1]. Натомість питання контролю за процесом планування діяльності підприємств залишається відкритим, а надто актуалізується проблема визначення його сутності та значення у трансформаційний період.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета статті — вивчення змісту контролю, визначення його сутності та значення у плануванні діяльності підприємства.

РЕЗУЛЬТАТИ

У контексті економічних перетворень у вітчизняній економіці значні зміни відбуваються у змісті, формах і методах контролю діяльності підприємства в міру поглиблення і розширення економічних реформ, переходу до ринкової економіки, скасування заборон на недержавні форми власності, зміни порядку володіння виробленими матеріальними благами і послугами, їх споживання, розподілу і використання. Ключове значення тут має організація багатопланового, послідовного і ретельного внутрішнього контролю, без якого важко вистояти на ринку у боротьбі з конкурентами.

Діяльність будь-якого підприємства завжди спрямована на досягнення конкретних цілей. Щоб не збитися з наміченого курсу, необхідний постійний контроль за тим, як реалізуються розроблені плани діяльності підприємств. Планування діяльності підприємств відбувається у розрізі складових її елементів, які мають цільове спрямування. Йдеться про планування маркетингової, виробничої, фінансової,

інвестиційної діяльності, розробки організаційного плану та плану використання робочої сили. Плануючи використання всіх складових виробничого процесу, підприємства намагаються орієнтуватися на задоволення потреб споживача, тобто основою для розробки планів є маркетинг. Зважаючи на нестабільність зовнішньоекономічних умов та уподобань споживачів, процес планування набуває ознак постійного творчого, гнучкого процесу.

Залежно від суб'єкта контролю розрізняють зовнішньо-господарський та внутрішньогосподарський контроль діяльності підприємства. Із прискоренням процесів, що проходять у зовнішньому середовищі, змінами позицій постачальників та споживачів, підвищенням конкуренції, інтенсивним науково-технологічним розвитком скорочення термінів адаптації підприємства до змінних умов залежить від зовнішньо-господарського контролю, що є важливою умовою забезпечення ефективної діяльності підприємства. В широкому розумінні внутрішньогосподарський являє собою перевірку відповідності фактичних характеристик діяльності встановленим вимогам.

Контроль є обов'язковою функцією управління будь-якою складною системою. На підприємстві контролю підлягають усі матеріальні та грошові потоки, виробничі процеси, діяльність людей, витрати ресурсів і результати. Такий глобальний контроль дає змогу з'ясувати, наскільки діяльність підрозділів усіх ієрархічних рівнів відповідає чинному регламенту, установленим завданням і наскільки вона ефективна. У процесі контролю збирається й аналізується необхідна інформація, виявляються відхилення фактичних показників від установлених (планових, стандартних) та їх причини.

У процесі діяльності підприємства контроль являє собою ланку управлінського циклу, яка покликана гарантувати зворотній зв'язок, завдання якого полягає у кількісній та якісній оцінці і звіті результатів діяльності підприємства. Інструментами контролю є спостереження, перегляд, облік і аналіз, використання яких на практиці дає можливість виявити слабкі місця у діяльності підприємства і своєчасно прийняти рішення щодо використання можливих резервів та відповідного корегування наявних планів. Одночасно контроль дає змогу виявити та поширювати позитивні починання, підтримувати найбільш ефективні напрями діяльності підприємства.

Контроль та планування діяльності підприємства взаємопов'язані, бо планування без дієвого контролю щодо виконання планів немає сенсу, оскільки контроль є невід'ємною складовою частиною та передумовою планування. Аналогічно і контроль без планування є неможливим. Зв'язок між цими двома управлінськими процесами можна назвати обернено пропорційним. Метою діяльності будь-якого підприємства є одержання прибутку, яке, у свою чергу, може бути гарантоване за умови раціонального використання наявних ресурсів та оптимальної орієнтації на зовнішньоекономічні умови, що покладено в основу розробки планів. Тоді як

формування мети діяльності підприємства і його планування ефективні лише настільки, наскільки ефективним є контроль, який має бути стратегічно спрямованим та своєчасним. Тільки за таких умов він сприятиме зближенню фактичних і бажаних результатів діяльності, тобто забезпечення досягнення цілей, що стоять перед підприємством.

Отже, контроль можна розглядати як спеціальну регульовану систему взаємопов'язаних інструментів, послідовне використання яких спрямоване на функціональну підтримку задля високої результативності діяльності підприємства загалом та у розрізі всіх її видів.

Загалом контроль та планування діяльності підприємства є двома найважливішими функціями у діяльності підприємства. Без синтезу планування та контролю існує велика загроза низькоякісної оцінки можливих ризиків пов'язаних із підприємницькою діяльністю, що слугуватиме поштовхом для прийняття хибних управлінських рішень та дій. Оскільки планування забезпечує зв'язок управлінських рішень з майбутніми результатами, то його метою є встановлення певного порядку дій для підготовки ефективної діяльності конкурентоспроможного підприємства. Комплексно позитивний вплив контролю і планування проявляється в усіх аспектах діяльності підприємства.

ВИСНОВКИ

Таким чином, контроль є фундаментом діяльності підприємства. Ні планування, ні створення організаційних структур, ні мотивацію не можна розглядати у відриві від контролю. Контроль за результатами служить поліпшенню, а в ідеальному випадку — оптимізації трудового процесу, оскільки дає змоги виявити можливість та ступінь досягнення поставленої мети, а також здійснити заходи, спрямовані на коригування ходу та змісту діяльності підприємства до того часу, коли проблеми набудуть ознак кризи.

Література:

1. Ільчук М.М. та ін. Організація і планування сільськогосподарського виробництва: підручник / За ред. М.М. Ільчука та Л.Я. Зрібняка. — Вінниця: Нова Книга, 2008. — 456 с.
  2. Підлипна Р.П. Стратегічне планування і контроль в системі контролінгу / Р.П. Підлипна / Науковий вісник НАТУ України. — 2009. — Вип.19.2. — С. 255—261.
  3. Семенов Г.А. Організація і планування на підприємстві: навч. посіб. / Г.А. Семенов, В.К. Станчевський, М.О. Панкова та ін. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 528 с.
  4. Швайка Л.А. Планування діяльності підприємства: навчальний посібник / Л.А. Швайка. — 4-е видання, стереотипне. — Львів: Новий світ — 2000, 2007. — 268 с.
  5. Ясинський В.В., Гайдей О.О. Бізнес-планування: теорія і практика: навчальний посібник. — К.: Каравела, 2005. — 232 с.
- Стаття надійшла до редакції 22.07.2011 р.*